

Universitat
Autònoma
de Barcelona

PLA MARC D'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA DELS PLANS COMUNITARIS DE CATALUNYA

Dr. Xavier Úcar. *Director*
Dra. Pilar Pineda. *Investigadora Principal*
Héctor Nuñez . *Investigador de suport*
Karla Villaseñor. *Col·laboradora*

Grup d'Anàlisi de Polítiques Educatives i de
Formació –GAPEF-
Grup Interuniversitari de Polítiques
Educatives –GIPE-
Abril, 2008

D E P A R T A M E N T D E
Pedagogia **Sistemàtica i Social**

Index

1. Principis teòrics de l'Avaluació Participativa dels Plans de Desenvolupament Comunitari.	Pág. 3
1.1. L'avaluació participativa: marc, concepte i característiques.	Pág. 3
1.2. Metodologia de l'avaluació participativa.	Pág. 7
1.3. Idees clau pel desenvolupament de l'avaluació participativa.	Pág. 13
2. Metodologia d'elaboració del Pla Marc d'Avaluació Participativa.	Pág.16
3. Pla Marc d'Avaluació Participativa.	Pág. 19
3.1 El <i>qui</i> de l'avaluació: les funcions dels participants.	Pàg. 19
3.2 El <i>què</i> de l'avaluació: les variables i indicadors.	Pág. 31
3.3 El <i>com</i> de l'avaluació: el protocol d'aplicació general.	Pág. 35
4. Classificació dels Plans de Desenvolupament Comunitari.	Pág. 42
5. Línies de futur.	Pàg. 47
6. Bibliografia.	Pág. 49
7. Annex.	Pág. 51

1

Principis teòrics de l'Avaluació Participativa dels Plans de Desenvolupament Comunitari

La democràcia i el bon govern d'una comunitat solen ser pensats més en termes de què és el que s'ha fet per i per a les persones, que en quina ha estat la seva participació en allò que s'ha fet (Steve, 2007). Malgrat això, les noves pràctiques de *governance* que, cada cop més s'estan implementant a les nostres societats desenvolupades, s'orienten cap a models de proximitat que privilegien models relacionals i horitzontals abans que models normatius i jeràrquics (Herrera/Caston, 2003). Les pràctiques d'Avaluació Participativa (a partir d'ara AP) apareixen en aquest marc com una estratègia per implicar a la ciutadania en els assumptes públics i estimular la seva corresponsabilitat; estratègia que, al mateix temps, busca de manera intencional l'empoderament de la comunitat.

Tots aquests objectius de l'AP són coherents amb els principis bàsics en els que es van fundar i fonamentar els Plans de Desenvolupament Comunitari (a partir d'ara PDC) iniciats a Catalunya a l'any 1996. Sembla que, alhora d'iniciar un procés d'avaluació d'aquests Plans, la estratègia més apropiada és aquella que atorga a les pròpies comunitats el protagonisme en l'anàlisi i valoració de tot allò fet al llarg dels darrers anys.

1.1 L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA: MARC, CONCEPTE CARACTERÍSTIQUES

L'AP és una metodologia de treball amb i en la comunitat que en l'actualitat està sent utilitzada per nombrosos organismes i institucions nacionals de països com ara la Gran Bretanya; els Estats Units d'Amèrica; Canadà i alguns països d'Amèrica Llatina, per avaluar els seus programes d'acció i d'intervenció a l'àmbit social. En general es pot dir que el que majoritàriament s'avalua de forma participativa són programes de desenvolupament comunitari en els

àmbits rural i urbà i, també, programes que promouen la participació ciutadana (Mayo i Rooke; 2008).

Aquesta metodologia d'avaluació es també cada cop més utilitzada per diferents organismes i institucions de caràcter multilateral que desenvolupen programes i projectes en el conjunt del planeta però, especialment, en els països subdesenvolupats. Entre ells destaquen el UNCHR (Agència de les Nacions Unides per als Refugiats i Desplaçats); la ESCWA, (Comissió Econòmica i Social per a Àsia Occidental de les Nacions Unides); i CORE Initiative, que treballa en la prevenció i eradicació del virus de la Sida.

Cal dir però que, malgrat l'eclosió actual d'aquestes pràctiques, Shaw (2003) apunta que encara són poques les reflexions i recerques fetes sobre l'AP; el que vol dir que encara pot ser considerada com una pràctica emergent.

Al llarg dels darrers anys els organismes internacionals i les pràctiques polítiques a nivell local han començat a visualitzar la importància de la participació ciutadana en la implementació i avaluació de projectes, més enllà de la temàtica i contingut concret en els que aquells es centrin. La Comissió Econòmica i Social per a Àsia Occidental de l'ONU (ESCWA) en el seu informe de 2007 sobre l'avaluació i prevenció de la degradació de la terra, va emfatitzar el principi que “les comunitats han de participar en l'elaboració i aplicació de les diverses activitats del programa” i que aquesta intervenció “hauria de ser planificada i executada sobre la base de les pròpies demandes de la comunitat.” (2007:44)

En aquest nou marc les comunitats es tornen subjectes actius que participen en totes les fases dels programes i projectes que els afecten. Els processos d'avaluació no són una excepció. Caldrà distingir però, entre *l'avaluació participativa i la participació en l'avaluació* (Newman, 2008: 386). La primera sempre implica la segona, però no te perquè ser igual a l'inrevés. En uns altres termes, es poden desenvolupar pràctiques avaluadores que suposin la participació de la gent –per exemple, en tant que informadors- però això no te perquè significar que aquelles pràctiques siguin realment d'AP.

En la comunitat científica i en el món de la pràctica del desenvolupament comunitari no hi ha una únic terme per a referir-se a l'AP. Presentem aquí alguns dels més utilitzats per a mostrar la riquesa de termes usats en el panorama internacional:

- Projecte Participatiu (*Participative project*) (2006) utilitzat per CORE Initiative en els seus projectes de treball sociocomunitari en països empobrits.
- Avaluació comunitària, (*Community evaluation*) utilitzat sobretot en el context americà (Laperrière i Zuñiga, 2000; 2007).
- Seguiment i Avaluació Participativa (*Participatory monitoring&evaluation*), d'origen anglosaxó (Guitj i Gaventa, 1998); també utilitzat en àmbit llatinoamericà com Monitoreo y Evaluación Participativa (Estrella i Gaventa, 1998) (Gallego, 1999).
- Avaluació participativa de programes (*Participatory Assessment of Programs*), és el terme utilitzat per diferents organismes internacionals, com ara la ONU.
- Avaluació de l'empoderament, (*Empowerment evaluation*) (*Collaborative participatory&empowerment evaluation*) model d'avaluació elaborat per Fetterman, (2003) i utilitzat, per exemple, per Diaz-Puente (2008) en l'avaluació de programes i projectes comunitaris desenvolupats en zones rurals de la Comunitat Autònoma de Madrid en el marc del programa europeu LEADER.

Existeixen nombroses perspectives i aproximacions conceptuals a l'AP i als significats i sentits que poden tenir aquestes pràctiques.

Checkoway i Richards-Schuster (2003) l'entenen com un procés mitjançant el

qual persones es reuneixen i desenvolupen coneixements que condueixen a l'acció i al canvi dins la comunitat. Claros i altres (2004) complementen la definició anterior, apuntant que l'AP és un mecanisme per a la presa col·lectiva de decisions sobre la direcció que han de seguir les iniciatives de la comunitat. En el nostre context, Jorba i altres (2007) van més enllà en relacionar l'AP amb la construcció de ciutadania. Aquests autors consideren que aquelles pràctiques desenvolupen la reflexió i les habilitats participatives de la ciutadania i això tant a nivell individual com col·lectiu; i suposen, també, l'aprenentatge, la capacitat i la implicació ciutadana en els assumptes públics. Per últim, Newman (2008) assenyala que la clau de l'AP rau, justament, en quant participativa sigui, ja que es poden diferenciar molts nivells d'implicació de les persones en les pràctiques que suposa aquest tipus d'avaluació.

Per la nostra banda i en el marc dels PDC que s'estan desenvolupant a Catalunya, definim l'AP com **un procés col·lectiu desenvolupat pels membres d'una comunitat que pretén un doble objectiu:**

- **Analitzar i valorar col·lectivament les activitats, programes i projectes de desenvolupament comunitari que s'han desenvolupat en aquella comunitat.**
- **Empoderar a través d'aquest mateix procés a les persones que hi participen.**

Des del nostre punt de vista l'AP es un procés que, al llarg del seu desenvolupament, empodera a les persones de la comunitat perquè:

- promou i possibilita l'aprenentatge i el desenvolupament de competències i recursos individuals i col·lectius;
- afavoreix la inclusió i la cohesió comunitària;
- estimula la implicació de les persones en les qüestions comunitàries i públiques;
- contribueix a densificar i enriquir el capital social d'una comunitat.

1.2 METODOLOGIA DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

Com tota disciplina científica l'avaluació, i els instruments i pràctiques a través dels quals s'ha desenvolupat, han anat evolucionant en el temps. L'AP s'emmarca en els denominats *models d'avaluació de quarta generació* definits per Guba y Lincon en 1989, que es caracteritzen per fer plantejaments constructivistes que suposen la participació de totes les persones que es veuen implicades o afectades per l'avaluació o els seus resultats. Són models que caracteritzen l'avaluació com un procés que és construït entre els diferents participants i que té una important component sociopolítica.

En aquest nou marc l'avaluació deixa de ser una eina de control per a convertir-se en una eina d'aprenentatge al servei del conjunt de la comunitat. Com apunta Zuñiga aquest model fa de l'avaluació *un lloc de [...] construcció col·lectiva de significacions i d'accions consensuals* (2000:214).

El canvi de paradigma suposa també canvis en els objectius als que s'adrecen les pràctiques avaluadores i en les pròpies funcions que aquelles acompleixen. Es passa d'una avaluació centrada majoritàriament en la verificació o comprovació del grau de consecució d'uns resultats, fruit del desenvolupament i implementació d'un programa -la denominada *avaluació de resultats*-, a unes pràctiques avaluadores més centrades en el procés i en els canvis produïts en les persones que hi participen. Les funcions merament sumatives que acomplien les pràctiques d'avaluació més convencionals es converteixen ara, en el marc de l'AP, en unes funcions clarament formatives. Del que es tracta és d'analitzar la manera com les activitats han estat realitzades i de construir estratègies per a millorar-les, aconseguint, al mateix temps, la pròpia millora de les persones participants. Laperrière i Zuñiga diuen, en aquest sentit, que els processos de l'AP demanen una avaluació *sense objectius previs*, més enllà dels derivats de la pròpia implicació de la de les persones de la comunitat en la valoració dels projectes en els que han participat. Des del seu punt de vista, els nous objectius construïts per la ciutadania *s'escapen de la lògica de la verificació final dels objectius pre-establerts pels administradors* (2007: 43).

Condició *sine qua non* per a l'inici d'un procés d'AP és el canvi de paradigma respecte els papers que desenvolupen els diferents agents socials implicats. D'un marc on les persones de les comunitats eren considerades com a destinataris passius –com a objectes de consulta, anàlisi i estudi-, es passa a un altre en el que les persones són participants actius en la construcció de coneixement i en la valoració de les accions en les que han estat implicats o per les que s'han vist afectades. Es per això que Diaz-Puente assenyala que l'AP assegura l'aprenentatge i el canvi; cosa que suposa *haver de formar als participants amb les habilitats d'avaluador* (2008:6).

També el paper dels agents avaluadors canvia. En el nou plantejament es converteixen en agents facilitadors i dinamitzadors dels processos avaluadors (Zuñiga, 2000). Ara es centren més en el procés de l'avaluació que en l'obtenció de resultats finals; la qual cosa no vol dir, en cap cas, que no hi hagin un resultats finals del procés. L'avaluador és un mediador, que *ajuda a confrontar valors i necessitats que poden ser divergents i contraposats* (Jorba i al. 2007:13).

La presència d'avaluadors externs aliens a la comunitat és una característica habitual en els processos d'AP, si bé cal apuntar que canvien, respecte el paradigma anterior, tant la seva perspectiva o filosofia de treball com les seves funcions. Els seus objectius són, sobretot, de tipus pedagògic. Del que es tracta és de recolzar i acompanyar la construcció d'un procés avaluador comunitari, posant a l'abast de la ciutadania implicada els seus coneixements tècnics en tant que especialistes en qüestions d'avaluació. Els avaluadors externs acompanyen i faciliten a la comunitat l'avaluació dels seus programes i projectes. L'objectiu que guia en aquests avaluadors/facilitadors externs, és que siguin les pràctiques avaluadores i el temps les que facin que, a mig termini, els membres de la comunitat puguin ser competents i autònoms en l'avaluació dels seus propis projectes comunitaris. Aubel, il·lustra aquest punt assenyalant que en l'AP, un avaluador extern al programa o a l'organització, *treballa en associació amb els participants del programa en totes les fases del procés d'avaluació* (2008:14).

En tot moment es parla de processos participatius en el si d'una comunitat de referència, amb l'objectiu d'avaluar els programes o les actuacions que en ella s'efectuen. Per a això és necessari ordenar i canalitzar la participació comunitària en funció del grau d'implicació de cadascun dels agents socials, ja que resulta inviable que totes les persones d'una comunitat participin en el procés d'igual manera i amb les mateixes responsabilitats. El seu grau de participació i compromís pot variar, des de l'assistència puntual a determinades activitats fins a la implicació formal en el lideratge d'una activitat, un projecte o el propi PDC. Cal canalitzar i distribuir la potencialitat de la participació ciutadana a través d'actors concrets amb encàrrecs i responsabilitats també concretes.

Apareix aquí un concepte amb molt potencial en els processos d'AP. Són els denominats multiplicadors (Checkoway, 2003). Els multiplicadors són persones de la comunitat –o, en general, de qualsevol grup de referència- que repliquen, en el si dels grups de la pròpia comunitat dels que formen part, estratègies d'elaboració i recollida d'informació avaluativa. Aquestes estratègies han estat apreses en sessions prèvies de formació desenvolupades pels avaluadors/facilitadors que lideren els processos d'AP (Úcar y otros, 2008). Els multiplicadors poden contribuir d'una forma determinant en els processos d'AP a dinamitzar i estendre el procés per tota la comunitat i a implicar a bona part de les persones que la configuren.

Un altre dels elements que canvia de forma radical en l'AP, respecte altres models d'avaluació, és el de la pròpia perspectiva respecte els resultats i les dades que s'obtidran al llarg del procés avaluador. En models anteriors la recerca de l'objectivitat de les dades marcava el límit del que es podia fer i la manera com s'havia de fer. En el nou plantejament, l'objectivitat, si existeix, es produeix com a resultat del contrast i la triangulació de les subjectivitats de les persones implicades en l'avaluació. La subjectivitat és un element integrant de les vides quotidianes de les persones de la comunitat; el que significa que forma part indissociable del que s'ha d'avaluar i de la pròpia avaluació. És per això que cal distingir, en el procés d'AP, allò que efectivament hi ha o s'ha fet a

la comunitat, de les opinions o perspectives de les persones sobre si s'havia d'haver fet o sobre la manera com s'ha fet (Úcar/Ponce, 2001).

Les variables i indicadors d'avaluació es refereixen al *què* de l'avaluació. És a dir, són aquells fets, aspectes o dimensions que es volen avaluar. En la perspectiva tradicional de l'avaluació són definits prèviament pels avaluadors externs. Són ells qui decideixen que és el que cal avaluar. Es podria dir que és la perspectiva tècnica –o, en tot cas, la que l'interessa al client- la que els predetermina. Per contra, en l'AP, són negociats amb la comunitat. Això no té perquè voler dir que són les persones que la configuren les qui els defineixen, atès que això poden fer-ho els avaluadors/facilitadors. Significa que, en darrer terme, és la negociació entre tots els membres –externs o de la comunitat- que configuren l'equip d'AP, la que possibilita la decisió sobre quines seran les variables i indicadors que han de ser avaluats.

Quelcom semblant succeeix respecte el moment en el que s'ha d'implementar l'AP i sobre la durada que tindrà el procés. Si en els processos d'avaluació tradicionals això estava prèviament definit, en la AP caldrà negociar-ho. De fet, es pot dir que l'AP requereix d'un marc de negociació continu amb els seus protagonistes: els participants de cadascuna de les comunitats.

La perspectiva metodològica habitualment utilitzada en els processos avaluadors ha estat la quantitativa, que és la que pot procurar l'enfocament objectivista en el que aquells mètodes s'emmarquen. l'AP no rebutja els mètodes quantitius, atès que poden resultar molt útils per analitzar i relacionar determinats aspectes comunitaris. Els nivells de formació i l'índex d'atur d'una comunitat poden ser dades contextuais que ajudin a explicar o a entendre, per exemple, el nivell d'implicació de persones de la comunitat en un determinat projecte.

Tot i així, el nivell d'accessibilitat de les metodologies utilitzades serà un element molt important a tenir en compte alhora de treballar amb els membres de la comunitat. En els processos d'AP es poden combinar mètodes quantitius i qualitius però els segons solen ser predominants.

Diferents tècniques, provinents en la seva majoria de la tradició qualitativa d'investigació, sustenten les pràctiques d'actuació de l'AP. Històricament, bona part de les tècniques utilitzades en l'AP provenen del denominat Diagnòstic Rural Participatiu (*Participatory Rural Appraisal*) (Chambers, 1983) que, en paraules de Gallego te com objectiu *l'empoderament i la transformació de les relacions de poder a favor de la població local, tradicionalment exclosa dels espais de presa de decisions* (1999:8). Aquestes tècniques i instruments són de caràcter obert, grupal i horitzontal i estan inserides en un plantejament avaluador que pretén superar el reduccionisme dels enfocaments exclusivament quantitativs per abastar la realitat d'una manera global.

El cos metodològic de l'AP està format per tècniques d'anàlisi i investigació qualitativa, entre les que destaquen les entrevistes a agents clau de la comunitat, els grups de discussió i les observacions de camp.

Podem dir però que l'AP no es limita a aquestes tècniques sinó que es pot dir que utilitza qualsevol tècnica que pugui ajudar a la comunitat a analitzar i valorar els projectes i programes comunitaris al mateix temps que els empodera. En aquest sentit, podria ser caracteritzada com una eina metodològicament oportunista. Prioritza quatre criteris en la selecció de les tècniques i instruments a utilitzar:

- **Accessibilitat:** Facilitat d'aprenentatge i us.
- **Transferibilitat:** Facilitat de transferència de la pròpia tècnica o dels aprenentatges adquirits amb el seu us a d'altres àmbits de la vida quotidiana.
- **Utilitat:** Per l'anàlisi i valoració de les realitats comunitàries.
- **Adequació al moment o al nivell d'empoderament de la comunitat:** Experiència prèvia en el disseny i aplicació de tècniques i instruments en el marc de l'AP.

El resultat de l'AP pertanyen a la pròpia comunitat i a totes aquelles persones que hi han participat. És per això que la presa de decisions en el seu si correspon als integrants de l'equip d'AP i a la pròpia comunitat.

Hom pot caracteritzar, per últim, els punts forts i febles de l'AP en contrast amb els de les metodologies d'avaluació més tradicionals. Respecte en aquelles l'AP suposa, busca i proposa una forta implicació de la comunitat en totes les fases de l'avaluació, ja que aquest és el procés que pot possibilitar que les persones que la integren resultin empoderades. És per això que no es busca tant que els resultats de l'avaluació siguin quantitativament precisos com que siguin qualitativament consistents. Això significa que són coherents tant amb la trajectòria, realitzacions i nivell d'implicació de les persones de la comunitat com amb les pròpies característiques físiques i socioculturals del territori.

Pot ser el punt més feble d'aquesta metodologia rau en la pròpia gestió del procés avaluador, que resulta extremadament complex per la quantitat de persones involucrades i per les diferències de perspectives, interessos i, fins i tot, nivells de formació dels membres de les comunitats participants. Això pot influir en la durada del procés que haurà de ser intel·ligentment gestionat per l'equip d'avaluació participativa.

A manera de resum introduïm una taula comparativa que il·lustra les diferències substantives entre l'avaluació convencional i l'AP.

	AVALUACIÓ	
	CONVENCIONAL/ TRADICIONAL	PARTICIPATIVA
Concepte	<ul style="list-style-type: none"> • Avaluació com a verificació o com a control 	<ul style="list-style-type: none"> • Avaluació com aprenentatge
Funció	<ul style="list-style-type: none"> • Avaluació sumativa o de resultats 	<ul style="list-style-type: none"> • Avaluació formativa
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Rendició de comptes • Millora de la gestió 	<ul style="list-style-type: none"> • Anàlisi i valoració dels programes i projectes comunitaris • Aprenentatge individual i comunitari • Empoderament individual i comunitari
Agents avaluadors	<ul style="list-style-type: none"> • Externs 	<ul style="list-style-type: none"> • Comunitat local recolzada pels avaluadors/facilitadors (agents externs)
Paper de la comunitat	<ul style="list-style-type: none"> • Informadors 	<ul style="list-style-type: none"> • Multiplicadors • Avaluadors • Informadors
Perspectiva	<ul style="list-style-type: none"> • Objectivitat • Distància amb la població local 	<ul style="list-style-type: none"> • Subjectivitat explicitada • Proximitat amb la comunitat local • Foment de relacions de proximitat i confiança
Variables i indicadors	<ul style="list-style-type: none"> • Predeterminats 	<ul style="list-style-type: none"> • Negociats
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Mètodes formals, complexos, i majoritàriament de tipus quantitatiu 	<ul style="list-style-type: none"> • Mètodes formals i informals, • Es combinen mètodes complexos amb altres accessibles a la comunitat local • De tipus qualitatiu i quantitatiu
Tècniques i instruments	<ul style="list-style-type: none"> • Predeterminats • Dissenyats i construïts per tècnics externs 	<ul style="list-style-type: none"> • Negociats • Dissenyats i construïts conjuntament pels avaluadors/facilitadors i la comunitat local
Moment i durada	<ul style="list-style-type: none"> • Preestablert 	<ul style="list-style-type: none"> • Negociat
Pressa de decisions	<ul style="list-style-type: none"> • Client • Avaluadors externs 	<ul style="list-style-type: none"> • Comunitat local i avaluadors/facilitadors
Propietat de l'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> • Client • Avaluadors externs 	<ul style="list-style-type: none"> • Participants i comunitat local
Punts forts	<ul style="list-style-type: none"> • Precisió de les dades 	<ul style="list-style-type: none"> • Implicació de la comunitat • Empoderament de la comunitat • Consistència de les dades
Punts febles	<ul style="list-style-type: none"> • Implicació i sentiments de la comunitat respecte l'avaluació • Reducció de la informació a interpretacions quantitatives • Distància dels resultats respecte la comunitat local 	<ul style="list-style-type: none"> • Complexitat de la gestió del procés • Durada de l'avaluació

1.2 IDEES CLAU PER AL DESENVOLUPAMENT DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

Per acabar s'enuncien algunes idees clau a considerar en qualsevol procés de l'AP.

A) En el marc dels processos d'AP, la participació ciutadana i l'empoderament comunitari es vivencien com les dues cares d'una mateixa moneda. Per a que ambdós siguin presents i es produeixin d'una manera efectiva es requereix el compromís explícit de tota la comunitat, incloses les seves estructures administratives i de poder.

B) La participació de la comunitat és l'eix sobre el que es construeix tot el procés d'AP. La participació suposa beneficis relacionats amb:

- L'adquisició de nous valors, eines, actituds i coneixements per part dels membres de la comunitat.
- La responsabilització i pressa de control sobre les activitats, programes i projectes comunitaris així com sobre l'anàlisi, reflexió i resolució de les seves situacions i problemàtiques en el si de la comunitat. Tot això, a partir de l'adquisició d'eines enfocades cap al que Adamsom/Bromiley anomenen *el fer de la comunitat* (2008).
- La interiorització d'actituds de canvi que redundin en la millora de les condicions de vida de la comunitat.

C) Els processos d'AP són processos pedagògics perquè suposen l'inici d'un procés de empoderament comunitari, en el que les persones, grups i col·lectius van assumint gradualment el protagonisme en la gestió de les situacions i problemàtiques que viuen quotidianament.

D) Que l'avaluació sigui participativa no significa que tothom pot, vol o ha de fer tot. En els processos d'AP cal establir diferents nivells de compromís i implicació, entre les persones que participen. Referent a això és necessari:

- Crear una base àmplia de participació ciutadana. La captació de persones disposades a participar i la seva implicació en l'avaluació serà un dels elements claus del procés.
- Distribuir funcions i tasques –líders; participants; multiplicadors; o informadors- entre els participants en el procés, en funció dels seus desigs d'implicació.
- Desenvolupar mecanismes participatius que tinguin un elevat nivell de transferència. Es tracta que, al mateix temps que es participa, s'aprenquin o s'experimentin pràctiques, habilitats, coneixements i actituds que puguin ser aplicades pels membres de la comunitat en altres àmbits, espais o moments de la seva vida quotidiana.

2

Metodologia d'elaboració del Pla Marc d'Avaluació Participativa

El pla d'AP ha estat creat per un grup de treball que s'ha constituït a aquest efecte. Aquest grup ha estat format per diferents tècnics de desenvolupament comunitari de diverses localitats i barris de la geografia catalana; per tècnics de la Secretaria d'Acció Comunitària de la Generalitat de Catalunya; i per l'equip de recerca de la Universitat Autònoma de Barcelona, que ha donat suport tècnic i científic a tot el procés. El procés de treball seguit es fonamenta en la participació activa dels actors, entesa com una construcció negociada i consensuada de la perspectiva general i del conjunt dels elements que integren el Pla Marc d'Avaluació dels PDC. Aquests elements han estat els següents:

- Les dimensions, variables i indicadors objecte de l'AP;
- El Protocol d'Aplicació General (a partir d'ara PAG); i
- Els criteris per elaborar una tipologia de PDC.

S'han realitzat quatre sessions de treball. A continuació es descriuen els continguts i la metodologia desenvolupada en cadascuna d'elles.

1º Sessió: 16 de setembre de 2008

L'objectiu fonamental de la sessió va ser el de situar als participants en el pla d'AP, i fer-los conscients del seu rol com actors protagonistes de tot el procés de disseny i elaboració d'aquest Pla. Després d'una primera part de presentació general, es va dividir al col·lectiu en petits grups de treball amb l'objectiu de generar unes bases de coneixement contrastades i comunes sobre:

- Les característiques generals dels PDC: eixos i idees bàsiques.
- Els criteris per a poder agrupar PDC.

2º Sessió: 30 de setembre de 2008

L'objectiu fonamental de la sessió va ser consensuar amb els tècnics participants el marc metodològic de l'AP:

- quines havien de ser les fonts d'informació, i
- quins els agents encarregats de recollir i analitzar aquesta informació.

Es va treballar en la identificació de les característiques dels tècnics comunitaris, donat que es detecten diferències contractuals i de funcions importants entre els diferents PDC. Aquestes diferències s'han de tenir en compte en l'avaluació. El grup de treball analitza aspectes com el seu tipus de relació contractual, les tasques que ocupen, la carga de treball que realitzen o la seva dependència organitzacional i /o institucional.

De la mateixa manera, es realitza un repàs dels diversos tipus d'associacions que existeixen en els territoris. Tot això, fruit de la participació activa dels membres del grup de treball, dels consensos i dissensos produïts, així com dels acords finals adoptats. En aquesta sessió es presenta i discuteix la configuració de l'Equip d'Avaluació Participativa i Empoderament Comunitari (a partir d'ara EAPEC). Aquest equip, que caldrà configurar en cada territori, serà una peça clau en tot el procés d'AP ja que la seva principal funció rau en el lideratge i gestió del procés d'avaluació.

La última part de la sessió es dedica a treballar les variables i indicadors del pla d'avaluació, sobre la base d'una petita proposta presentada pels tècnics de la UAB, que serveix de fil conductor per a què el grup de treball el comenci a construir.

3º Sessió: 14 d'octubre de 2008

Es continua el treball de discussió i recerca de consens sobre les variables i indicadors del pla d'avaluació. Es plantegen dues línies noves de treball:

- Es presenta un mapa del participants que han de configurar els EAPEC. A continuació es discuteixen les tasques i les funcions que han de

desenvolupar com a referents principals de l'AP dels PDC en cada territori.

- Es presenta una proposta de PAG al grup de treball, a on es concreten les fases, funcions i temporització del pla. La comissió discuteix i consensua el protocol d'aplicació.

4º Sessió: 29 d'octubre de 2008

En aquesta última sessió es realitzen les següents tasques:

- Perfilar definitivament les variables i indicadors del pla d'avaluació, que servirà de marc de referència per a l'aplicació específica de l'AP dels PDC en cada territori.
- Discutir i consensuar els criteris necessaris per a poder tipificar els diferents plans comunitaris.
- Discutir i consensuar la configuració dels EAPEC
- Presentar i consensuar els cercles de participació/ implicació de la ciutadania en l'AP.

3

Pla Marc d'Avaluació Participativa

El pla marc d'AP vol ser una eina a l'abast de les persones implicades en el PDC, per ajudar en el procés d'AP dels Plans Comunitaris. Es planteja com una proposta consensuada d'elements que poden ser avaluats –el **què** de l'avaluació-; d'agents implicats –el **qui** de l'avaluació-; i del protocol necessari per aplicar i desenvolupar aquell Pla –el **com** de l'avaluació-, que permetrà impulsar l'avaluació dels PDC en el territori amb la participació de tota la comunitat. Es una proposta general de mínims, que com a tal, cada territori, a través de l'EAPEC, ha de concretar i adaptar a les característiques del seu propi context i als objectius d'avaluació consensuats per la comunitat.

Presentem a continuació els aspectes que integren aquest pla marc.

3.1 El **QUÈ** de l'avaluació: les dimensions, variables i indicadors.

Per definir els elements objecte d'avaluació en els PDC s'ha elaborat una taula que identifica els grans àmbits o dimensions d'avaluació, i concreta en cada un d'ells les variables i indicadors que l'integren. El pla segueix una estructura que va d'allò més general a allò més específic en l'avaluació, i permet definir tots els elements a avaluar d'una manera força concreta.

S'identifiquen quatre **dimensions**, com a grans blocs o apartats d'avaluació:

- el context,
- l'evolució del PDC al llarg del temps,
- el funcionament del pla en l'actualitat i
- els resultats o canvis produïts en la comunitat.

Cada dimensió està integrada per unes **variables**, que són els elements clau en que es plasma la dimensió. Per exemple, en la dimensió dels resultats, les variables a avaluar són, entre d'altres, el capital social que el PDC ha generat

en una comunitat; els canvis en la participació social de la comunitat i en el seu nivell d'autonomia; els efectes del PDC en els serveis socials, en la situació laboral dels ciutadans, en l'educació, en la salut i benestar social, etc.

Cada una de les variables es concreta en un seguit **d'indicadors**, que són aquells aspectes en els que es focalitza l'avaluació. Així, per exemple, els indicadors que integren la variable "capital social de la comunitat" són les aliances en les organitzacions, el nivell de confiança en les institucions de la comunitat i la circulació de la informació. Per acabar, cada indicador té vinculats uns identificadors que concreten les temàtiques i les preguntes a formular per obtenir informació que s'ha d'avaluar.

El quadre resultant de dimensions, variables i indicadors per avaluar els PDC és:

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
I) CONTEXT	A) Orografia	1. Característiques del Territori	1.1. Centres històrics (Casc Antic) 1.2. Ciutats Dormitoris
		2. Trets físics i geogràfics del territori	
	B) Població	1. Dades demogràfics	1.1. Edat 1.2. Gènere 1.3. Origen -Nacional -Europa de l'Est -Extracomunitaris 1.4. Col·lectius en risc d'exclusió

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Listat obert)
I) CONTEXT	B) Població	2. Atur	2.1. % Atur global -Gènere -Edat 2.2. Per origen geogràfic -Nacional -Europa de l'Est -Extracomunitari
		3. Educació	3.1. Nivell d'instrucció població -Analfabets -E. Primaris -E. Secundaris -E. Superiors 3.2. Fracàs escolar
		4. Identitat comunitària	4.1. Sentiment de pertinença 4.2. Identificació amb la realitat de la comunitat
		C)Teixit Associatiu	1.Entitats al territori
	2.Relacions entre les entitats		
	3.Xarxes d'entitats		
	D)Serveis i Equipaments	1.Tipus de serveis i equipaments	1.1. Culturals 1.2. Educatius 1.3. Salut 1.4. Lleure 1.5. Seguretat 1.6. Serveis Socials
		2. Adequació del serveis al territori	

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
II) EVOLUCIÓ del pla Comunitari en el barri/ territori/ ciutat al llarg del temps	A) Origen	1. Iniciativa del PDC	1.1. Administració 1.2. Ciutadania 1.3. Entitats 1.4. Integració de projectes existents
		2. Motivacions origen	
	B) Funcionament	1. Diagnòstic Comunitari	1.1. Qui ho ha fet 1.2. Quantes actualitzacions del diagnòstic s'han fet 1.3. En qui any s'ha fet 1.4. És complet o parcial 1.5. Han respòs a les necessitats de la comunitat
		2. Rol del Departament al llarg dels temps	2.1. Suport (Tècnic, econòmic) 2.2. Seguiment del PDC 2.3. Rol dels tècnics del Departament 2.4. Formació que oferta el Departament
		3. Tècnics	3.1. Nivell de formació i experiència 3.2. Qui ha fet la seva contractació 3.3. Nombre de tècnics i temps de permanència en el PDC
		4. Coordinació amb altres projectes al llarg del temps	4.1. D'on surt l'iniciativa de coordinació 4.2. Per a que es fa la coordinació (finalitat) 4.3. Amb quins projectes 4.4. Amb quines entitats 4.5. Quina ha estat la durada de la coordinació i la seva evolució 4.6. Activitats i projectes resultants d'aquesta coordinació

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
II) EVOLUCIÓ del pla Comunitari en el barri/ territori/ ciutat al llarg del temps	B) Funcionament	5. Recursos Econòmics al llarg del temps	5.1. Fonts de finançament 5.2. Qui gestiona i com es gestionen els RR.EE. al llarg del temps (eficàcia) 5.3. Com es distribueixin els RR.EE.
		6. Dinamització i Gestió	6.1. Qui ha fet la gestió al llarg del temps 6.2. Com s'ha fet la gestió (eficàcia) 6.3. Quin tipus de gestió s'ha fet: .-Directa/Indirecta .-Interna/Externa .-Administrativa .-Control .-Dinamització
		7. Projectes i Activitats	7.1. Quants projectes s'han fet i sobre quines temàtiques 7.2. Hi han hagut projectes estables 7.3. Hi han hagut projectes puntuals 7.4. Durada i ubicació en el temps dels projectes 7.5. Hi han hagut altres activitats puntuals desvinculades dels projectes 7.6. Hi han hagut projectes que han cobert mancances dels serveis públics
		8. Seu on ha estat el PDC al llarg dels temps	
		9. Continuitat en el funcionament del PDC	9.1. Períodes d'alt funcionament 9.2. Períodes de baix funcionament 9.3. Períodes sense funcionament

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
II) EVOLUCIÓ del pla Comunitari en el barri/ territori/ ciutat al llarg del temps	B) Funcionament	10. Difusió	10.1. Com s'ha fet la difusió del PDC al llarg dels temps 10.2. Grau de coneixement del PDC al llarg del temps (veïns, entitats, ciutat) 10.3. Agents implicats 10.4. Els veïns coneixen el PDC
	C) Participació al llarg dels temps	1. Ciutadania	1.1. Quanta gent participa 1.2. Com participen/ tipus 1.3. En quins projectes 1.4. Quan s'ha produït aquesta participació 1.5. Durada i manteniment al llarg del temps 1.6. Projectes derivats 1.7. Població diana: hem arribat a la gent que volíem 1.8. Edat de la gent que participa
		2. Entitats	2.1. Quantes entitats participen 2.2. Tamany de les entitats 2.3. Nombre d'entitats operatives 2.4. Nombre i edat dels membres de les entitats 2.5. Mitjana d'edat de les persones participants 2.6. Com participen / tipus 2.7. En quins projectes 2.8. Quan s'ha produït aquesta participació 2.9. Durada i manteniment al llarg del temps 2.10. Projectes derivats

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
II) EVOLUCIÓ del pla Comunitari en el barri/ territori/ ciutat al llarg del temps	C) Participació al llarg dels temps	3. Xarxes Associatives	3.1. Quantes xarxes associatives participen 3.2. Com participen/ tipus 3.3. En quins projectes 3.4. Quan s'ha produït aquesta participació 3.5. Durada i manteniment al llarg del temps 3.6. Projectes derivats
		4. Grups Informals	4.1. Quants grups informals hi ha 4.2. Com participen/ tipus 4.3. En quins projectes 4.4. Quan s'ha produït aquesta participació 4.5. Durada i manteniment al llarg del temps 4.6. Projectes derivats
		5. Comissions dins del PDC	5.1. Quines comissions hi ha (temàtiques) 5.2. Nombre de persones 5.3. Durada i ubicació 5.4. Les comissions estan operatives
		6. Serveis Públics	6.1. Nombre i àmbit dels serveis públics 6.2. Com participen/tipus 6.3. En quins projectes 6.4. Quan s'ha produït aquesta participació 6.5. Durada i manteniment al llarg del temps 6.6. Projectes derivats 6.7. Projectes compartits
	D) Valoració de l'evolució Històrica del PDC	1. Fets Destacables	
		2. Punts Forts	
		3. Punts Febles	

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
III) FUNCIONAMENT / PROCÉS del pla en l'actualitat	A) Diagnòstic	1. Característiques	1.1. Agent/s que el realitza 1.2. Moment de realització (darrers 2 anys) 1.3. Complert/ parcial 1.4. Procés participatiu / no participatiu
		2. Funció del diagnòstic	2.1. S'utilitza per dissenyar projectes 2.2. Coherència diagnòstic comunitaris – projectes desenvolupats
	B) Tècnics	1. Nombre de tècnics i durada	
		2. Nivell de formació i experiència	
		3. Qui fa la contractació	3.1. Agent que contracta
		4. Condicions laborals (sou, tipus contracte)	
		5. Recursos materials als que tenen accés	
	C) Coordinació amb altres projectes	1. Iniciativa de la coordinació	
		2. Finalitat de la coordinació	
		3. Projectes coordinats	
		4. Entitats que participen	
		5. Durada i evolució de la coordinació	
		6. Activitats i projectes resultants d'aquesta coordinació	

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
III) FUNCIONAMENT / PROCÉS del pla en l'actualitat	D) Recursos Econòmics	1. Fonts de finançament	1.1. Qui paga i quan
		2. Gestió econòmica del PDC	2.1. Agents 2.2. Eficàcia en la gestió 2.3. Distribució dels RR.EE
	E) Participació	3. Projectes en que es dona la participació	
		4. Durada i manteniment de la participació al llarg dels temps	
		5. Projectes derivats	
	F) Gestió	1. Gestors	
		2. Tipus de gestió	2.1. Grau d'autonomia en la gestió 2.2. Grau de tutela de la gestió per part de l'Administració
		3. Eficàcia en la gestió	
	G) Difusió	1. Agents	
		2. Estratègies de difusió	
		3. Eficàcia de la difusió	
	H) Valoració	1. Fets Destacables	
		2. Punts Forts	
		3. Punts Febles	
I) Línies de Futur	1. Recursos necessaris		

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
IV) RESULTATS Canvis produïts en la comunitat	A) Capital social de la comunitat	1. Aliances entre organitzacions	1.1. Formalitzades/ Estables (Grups de treball, comissions) 1.2. No formalitzades
		2. Nivell de confiança en les institucions de la comunitat	1.1. Confiança en: .-Administració .-Entitats .-Col·lectius .-Agents Socials
		3. Circulació de la informació	3.1. Suports creats per la comunicació: .-Eines de comunicació .-Mitjans de comunicació .-Planes web 3.2. Agents Implicats .-Entitats .-Tècnics .-Ciutadania 3.3. Característiques de la comunicació (Fluïdesa, Agilitat, Qualitat, Retroalimentació, informació bidireccional)
	B) Participació Social de la comunitat	1. Nivell de participació	1.1. Usuaris 1.2. Participació en el PDC: .-Lideratge .-Participació 1.3. Desenvolupament de projectes
		2. Corresponsabilitat/ Compromís dels agents socials al PDC	2.1. Veïnatge 2.2. Tècnics 2.3. Administració 2.4. Entitats 2.5. Aportacions econòmiques 2.6. Aportacions en espècies (tècnics, espais, materials, suport informàtic) 2.7. Grau/ nivell de compromís

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
IV) RESULTATS Canvis produïts en la comunitat	C) Nivell d'autonomia de la comunitat en la creació i desenvolupament de projectes	1. Disseny de nous projectes	1.1. Intent de dissenyar nous projectes 1.2. Projectes dissenyats
		2. Anquilosament de projectes	
		3. Projectes traspassats a les entitats	
		4. Desenvolupament de nous projectes	
		5. Consolidació dels projectes	
	D) Grau d'autonomia del PDC respecte els tècnics	1. Grau d'autonomia	1.1. Econòmica 1.2. Tècnica
	E) Efectes del PDC sobre la identitat comunitària	1. Sentiments de pertinença	
		2. Reforça la identitat de la comunitat receptora	
	F) Efectes del PDC en els serveis socials	1. Existència de projectes vinculats als serveis socials	
		2. Apropament dels serveis socials a la comunitat, mitjançant el PDC	
		3. Foment de la prevenció	
		4. Creació/millora de protocols d'intervenció	
		5. Tasques de mediació entre els serveis socials i les necessitats de la comunitat	

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
IV) RESULTATS Canvis produïts en la comunitat	G) Efectes del PDC a la situació laboral dels ciutadans	1. Creació/participació de xarxes i comissions de treball	
		2. Apropament del servei sociolaboral a la comunitat	
	H) Efectes del PDC a la salut i el benestar dels ciutadans	1. Foment de la prevenció	
		2. Apropament dels serveis sanitaris a tota la comunitat	
		3. Creació/participació de xarxes i comissions de treball	
	I) Efectes del PDC a l'educació i formació dels ciutadans	1. Foment de la prevenció de l'absentisme escolar	
		2. Prevenció del fracàs escolar	
		3. Millora de les competències sociolingüístiques	
		4. Apropament dels serveis educatius a tota la comunitat	
		5. Creació/participació de xarxes i comissions de treball	
		6. Foment de l'educació no formal	6.1. Escoles de pares i mares 6.2. Grups de lleure 6.3. Escoles bressol i casals d'estiu 6.4. Espais de lectura 6.5. Ludoteques
	J) Efectes del PDC sobre la convivència i seguretat ciutadana	1. Creació de xarxes acollidores de nouvinguts	
		2. Creació d'espais de intercanvi cultural	
		3. Mediació entre serveis/derivació de serveis	
	4. Mediació i prevenció de conflictes veïnals		

DIMENSIONS	VARIABLES	INDICADORS	IDENTIFICADORS: Concreció de temàtiques i preguntes d'avaluació (Llistat obert)
IV) RESULTATS Canvis produïts en la comunitat	K) Efectes del PDC en la millora de l'habitatge		
	L) Valoració del PDC	1. Fets Destacables	
		2. Punts Forts	
		3. Punts Febles	

Com s'indicava a l'apartat de metodologia, aquest quadre d'avaluació és el resultat de les tasques portades a terme pel grup de treball -tècnics comunitaris, DGAC i UAB-, que han identificat i consensuat les variables i indicadors per l'avaluació dels PDC. Cal indicar que es tracta d'una proposta general d'elements a avaluar. Aquesta proposta genèrica es fa al conjunt dels PDC però ha de ser concretada, dins cada territori, a partir de les condicions i característiques específiques que emmarquen el PDC que en concret s'està desenvolupant. Això significa que els elements d'avaluació seran diferents a cada territori perquè en determinats territoris poden tenir relevància avaluativa aspectes que en altres no són gaire significatius.

3.2 El *QUI* de l'avaluació: els participants i les seves funcions

Com s'indicava en apartats anteriors, en els processos d'AP intervenen tots els agents implicats, però amb nivells de participació diferents. Aquests nivells van, de forma gradual, des del grup responsable de dissenyar i d'impulsar l'avaluació, fins als grups de persones més externs que limiten la seva participació a donar informació i opinió sobre els temes avaluats.

El grup que impulsa l'avaluació té un paper cabdal tant en el disseny i en la implementació de l'avaluació, com en la creació de canals de participació per a tota la comunitat. Es proposa la creació en cada territori d'un EAPEC que serà el nucli dinamitzador del procés d'AP.

La següent figura mostra la composició de l'equip:

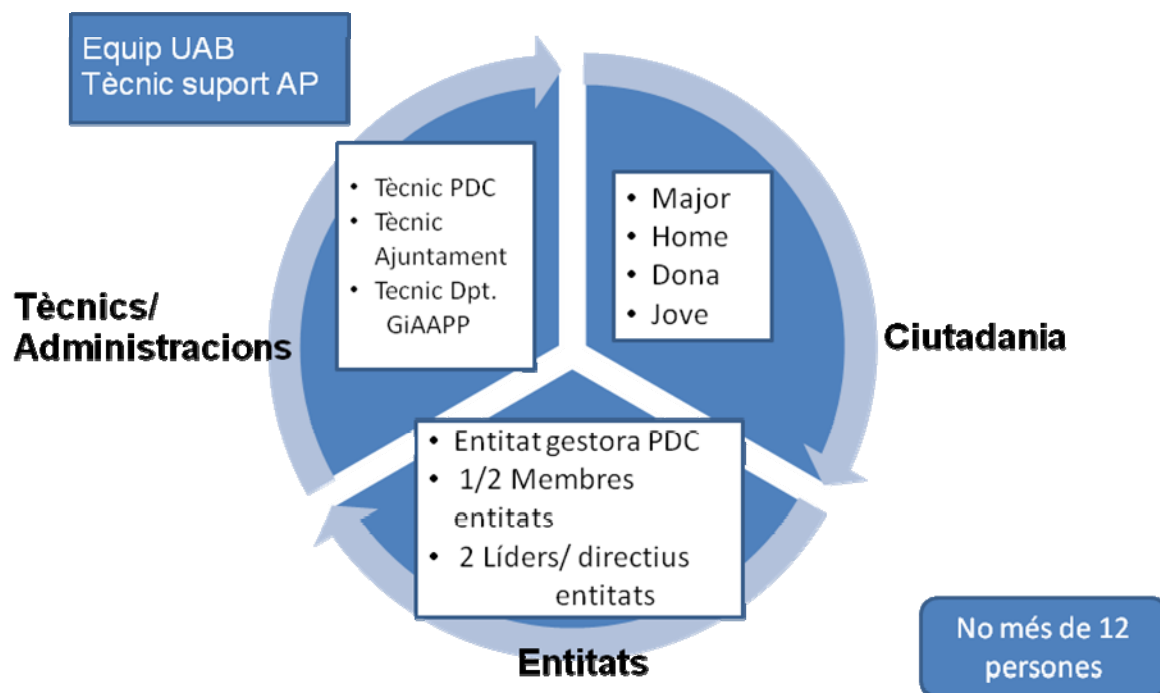

Figura 1 CONFIGURACIÓ DE L'EQUIP D'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA I EMPODERAMENT COMUNITARI (EAPEC)

En general cal dir que, com és prescriteu a qualsevol plantejament d'AP, la comunitat tindrà una implicació important en l'avaluació dels PDC. Definim tres cercles o nivells de participació:

- EAPEC com a dinamitzador i líder de l'avaluació, configura el primer cercle: el més implicat en l'AP.
- Els multiplicadors, com a “ambaixadors” de l'AP, estimulen i possibiliten la participació d'altres agents clau i recullen informació en el territori

- Aquells ciutadans i ciutadanes que tenen un rol més d'informació i consulta d'aspectes puntuals.

La següent figura mostra l'articulació dels tres nivells de participació de la comunitat.

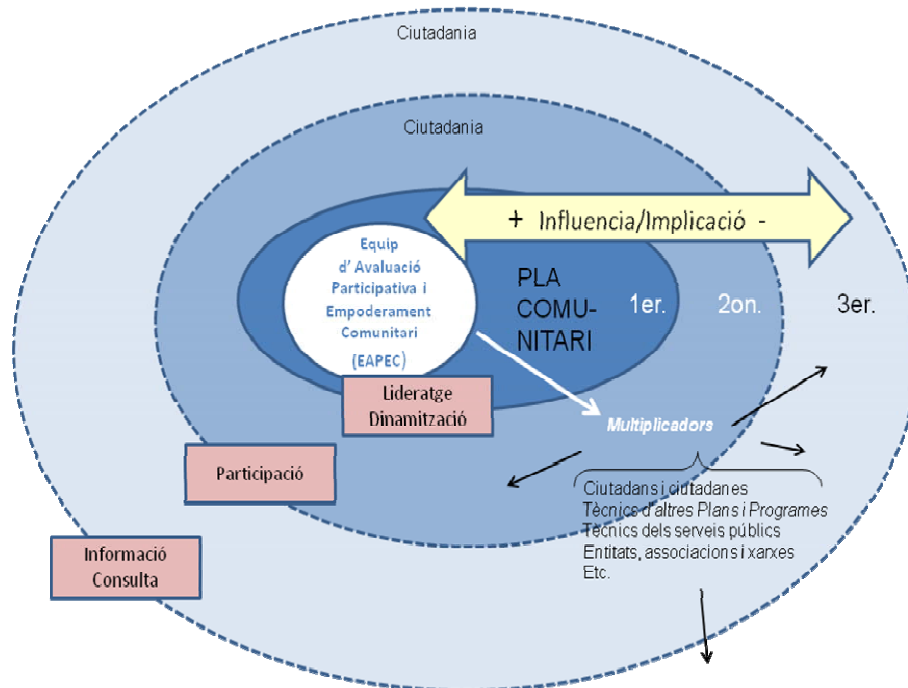

Figura 2 CERCLES D'IMPLICACIÓ DE LA COMUNITAT

La distribució consensuada de funcions és un element clau per garantir l'èxit de l'AP. Per això, es proposa una distribució de funcions a partir dels nivells d'implicació de cada col·lectiu en l'AP dels PDC. Els col·lectius entre els que es distribueixen les funcions són:

- L'equip de la Universitat Autònoma de Barcelona;
- Els agents que formen part de l'EAPEC -específic a cada territori- ;
- Els multiplicadors i
- La resta de membres de la comunitat.

En el següent quadre s'indica el grau d'implicació dels diferents agents en cada una de les funcions del procés d'AP dels PDC.

**Quadre d'implicació dels diferents agents en cada una de les funcions del
procés d'avaluació participativa dels PDC**

FUNCIONS	EQUIP UAB	EAPEC			MULTIPLI- CADORS	MEMBRES DE LA COMUNITAT
		AVALUADORS COMUNITARIS	TECNICS	ALTRES MEMBRES		
Suport científic al desenvolupament de l'AP	***					
Formar part de l'Equip d'Avaluació Participativa i Empoderament Comunitari (EAPEC)	*	***	***	***	*	*
Formació dels Avaluadors Comunitaris (AC)	***					
Formació dels multiplicadors	*	***	*			
Disseny metodològic de l'Avaluació Participativa (AP)	***	***	***	***	*	*
Disseny i elaboració d'instruments d'avaluació	***	***	**	**	*	*
Validació d'instruments	**	***	*	*		
Dinamització de l'AP	*	***	***	***	***	*
Aplicació d'instruments d'avaluació participativa	*	***	**	**	***	*
Recollida i elaboració de la informació		***	**	**	**	*
Tractament de informació qualitativa i quantitativa	***	***				
Interpretació de resultats	**	***	***	***	**	*
Elaboració i discussió de les	***	***	***	***	***	***

conclusions de l'avaluació						
Elaboració dels Informes d'Avaluació (IA)		***	*	*	*	*
Orientació i supervisió dels IA	***					
Anàlisi i discussió de les lliçons apreses	**	***	***	***	***	***

*** Responsable; ** Implicació alta; * Implicació

3.3 El COM de l'avaluació: el Protocol d'Aplicació General (PAG)

El PAG és una eina flexible que presenta una proposta modelitzada de desenvolupament de l'AP i inicia el procés d'empoderament de les comunitats. El PAG es dissenya per a **acompanyar les comunitats** en el procés d'AP dels seus PDC. L'objectiu a mig plaç d'aquest procés és que siguin les pròpies comunitats les que dissenyin i gestionin els seus propis processos d'avaluació dels PDC en els que estan participant.

El protocol d'aplicació concreta, per cada fase de l'AP dels PDC:

- L'objectiu de la fase,
- La metodologia i activitats que es realitzaran,
- Els agents que les portaran a terme i
- El temps en que aquesta fase s'hauria de realitzar.

Es converteix així en un "full de ruta" pels agents de la comunitat en el procés d'avaluació dels seus PDC's.

PROTOCOL D'APLICACIÓ GENERAL PEL DESENVOLUPAMENT DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA (PAG)

1. El Protocol d'Aplicació General (PAG) és una de les eines bàsiques dissenyades per **acompanyar a les comunitats** que tenen en marxa PDC en el procés d'AP d'aquests plans. L'objectiu a mig plaç d'aquest procés és que siguin les pròpies comunitats les que dissenyin i gestionin els seus propis processos d'avaluació dels PDC en els que estan participant.
2. El PAG és una eina flexible que presenta una proposta modelitzada de desenvolupament de l'AP i inicia el procés d'Empoderament de les Comunitats (a partir d'ara EC)
3. Aquesta és una proposta metodològica general que ha de ser negociada i especificada dins cada territori concret on s'estan desenvolupant els PDC. El PAG es converteix en un "*Protocol d'Aplicació Específica (PAE) en el territori/barri/comunitat de*" Aquest procés de negociació possibilita l'adaptació de l'eina a les característiques específiques de cada comunitat concreta on s'ha de desenvolupar l'AP.

FASE	OBJECTIU	METODOLOGIA/ACTIVITAT	AGENTS	TEMPS
1. Presentació i difusió general del procés d'avaluació participativa (APEC)	1. Fer entendre el sentit i els objectius de l'AP al conjunt de persones implicades en els PDC 2. Presentar les eines elaborades per acompanyar el procés en les comunitats que desenvolupin l'AP	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Presentació Pública en les Jornades dels PDC (Novembre, 2008) ➤ Difusió pública a través de mitjans diversos 	<ul style="list-style-type: none"> • Equip UAB • Tècnics Dpt. GiAAPP • Entitats gestores 	1 mes
2. Presentació i difusió del procés dins cada comunitat	1. Presentar i difondre el procés per tots els mitjans possibles dins la comunitat (mitjans comunicació/assemblees/Comissions del Pla/ associacions i entitats del territori/agents clau) <ul style="list-style-type: none"> i. Explicar el sentit i els objectius de l'avaluació a la comunitat ii. Sensibilitzar la comunitat sobre la necessitat i utilitat de l'avaluació iii. Explicar de forma genèrica la metodologia de treball i el calendari 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Presentació Pública en el territori ➤ Difusió pública a través de mitjans diversos ➤ Identificar persones disposades a participar en el procés d'avaluació 	<ul style="list-style-type: none"> • Tècnics Dpt. GiAAPP • Tècnic Pla Comunitari • Entitats gestores 	1 mes

FASE	OBJECTIU	METODOLOGIA/ACTIVITAT	AGENTS	TEMPS
3. Configuració de l' EAPEC	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crear l'EAPEC 2. Identificar possibles <i>multiplicadors</i> (2on. Cercle) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Establir l'agenda de trobades 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC (Incloure ciutadania/agents clau/representants d'entitats/Tècnics de les administracions) 	15 dies/1 mes
4. Formulació i conceptualització de l'AP en el territori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Negociar i consensuar la filosofia, els objectius i els resultats esperats del procés d'AP 2. Discussió i adaptació de la bateria general d'indicators a la realitat de la comunitat: Definició dels indicadors específics d'avaluació per a la comunitat 3. Assignació de criteris d'avaluació a cada indicador 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Entre 3 i 4 sessions de treball dins l'EAPEC 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC 	Entre 1 i 2 mesos
5. Definició de l'estratègia d'AP específica a desenvolupar en el territori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Negociar, adaptar a la realitat del territori i consensuar PAG: Elaboració d'un PAE pel territori 2. Definir les fonts d'informació vàlides i rellevants dins i fora del territori 3. Definir les tècniques i instruments específics de recollida i elaboració d'informació per a cada indicador 4. Distribuir i assignar responsabilitats en el disseny d'instruments d'avaluació i en la recollida i elaboració de la informació 5. Previsió de possibles problemàtiques 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Entre 2 i 3 sessions de treball dins l'EAPEC 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC 	1 mes

FASE	OBJECTIU	METODOLOGIA/ACTIVITAT	AGENTS	TEMPS
6. Disseny i elaboració dels instruments d'AP	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dissenyar els instruments d'avaluació 2. Dissenyar un pla per a la recollida i elaboració d'informació 3. Dissenyar un pla pel cuidat i tractament de la informació. 4. Presentació pública del procés d'AP adaptat a la comunitat 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Entre 3 i 4 sessions de treball dins l'EAPEC ➤ Presentació i discussió pública de l'estratègia de desenvolupament de l'AP 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC • Multiplicadors • Barri (entitats/associacions, etc) 	1 mes i mig
7. Recollida, elaboració i processament de la informació	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aplicar les tècniques i instruments escollides per a la recollida i elaboració de la informació 2. Tractar la informació recollida i elaborada 3. Elaborar un primer informe de resultats i de propostes d'acció 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aplicar i/o desenvolupar les diferents tècniques i instruments qualitius i/o quantitius dissenyats o escollits per a l'AP. ➤ Buidar, analitzar, classificar i tractar tota la informació recollida 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC • Multiplicadors 	Entre 5 i 6 mesos
8. Presentació i discussió pública del primer informe de resultats i propostes d'acció	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentar i discutir l'informe de resultats i propostes en diferents foros comunitaris dins i fora del PDC 2. Reelaborar l'informe de resultats i les propostes d'acció 3. Presentar públicament l'informe final 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Entre 5 i 10 foros de discussió i anàlisi que inclouen: taules d'entitats; escoles; professionals i tècnics del territori; taules d'edats, etc...) ➤ Presentació Pública en el territori 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC • Multiplicadors • Barri (entitats/associacions, etc) • Tècnics Dpt. GIAPP 	Entre 2 i 3 mesos

FASE	OBJECTIU	METODOLOGIA/ACTIVITAT	AGENTS	TEMPS
9. Valoració del procés d'APEC	1. Discutir i analitzar les <i>Lliçons apreses</i> durant el desenvolupament del procés d'AP. 2. Definir els resultats obtinguts en relació a l'EC	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Elaboració d'un informe executiu breu que recull: <ul style="list-style-type: none"> ✓ El procés metodològic de l'AP ✓ El resultats obtinguts ✓ Les propostes d'acció ✓ Les lliçons apreses sobre l'AP ➤ Presentació, difusió i distribució en la comunitat de l'informe executiu de l'AP 	<ul style="list-style-type: none"> • EAPEC • Multiplicadors • Tècnics Dpt. GiAAPP 	2 mesos

Aquesta és una proposta metodològica general que ha de ser negociada i especificada dins cada territori concret on s'estan desenvolupant els PDC. Després d'aquest procés, el PAG es convertirà en el Protocol d'Aplicació Específica (PAE) en el territori en qüestió. Aquest procés de negociació possibilita l'adaptació de l'eina a les característiques específiques de cada comunitat concreta on s'ha de desenvolupar l'AP. Això significa que també els processos de desenvolupament de l'AP variaran en funció dels territoris i les comunitats concretes en els que es desenvolupin.

4

Classificació dels Plans de Desenvolupament Comunitari

El pla marc d'AP dels PDC és un pla genèric, que s'ha d'adaptar a la realitat concreta de cada PDC. Es poden trobar PDC's amb característiques molt diferents, que poden venir determinades per elements ben diversos com ara els seus orígens, la via de finançament, la tipologia del territori on s'ubica, les funcions i condicions laborals del tècnic comunitari, etc.

Amb l'ànim d'identificar els diversos tipus de PDC existents i adaptar així, en un futur el Pla d'AP, el grup de treball inicia un procés d'anàlisi i classificació dels PDC. Es segueix aquest procés:

1. S'identifiquen en grups els criteris que diferencien els PDC entre si.
2. Es prioritzen de forma individual dins el grup de treball els 3 ó 4 criteris claus que marquen diferències significatives entre els PDC.
3. Es recullen les aportacions individuals i s'elabora una proposta de classificació dels PDC per a constituir una tipologia.
4. La proposta s'analitza en el grup de treball i es consensua, per procedir posteriorment a classificar el PDC en el quadre elaborat.

Tot seguit es presenta la relació de criteris consensuats per elaborar la tipologia de PDC's:

1. Via de finançament:

- Concurs Públic de gestió
- Subvenció
 - Ordinària
 - Extraordinària
- Convenis amb ens locals:

- Ajuntaments
- Consells Comarcals

2. Tipologia de gestió:

- Directa
- Contractada

3. Tipologia de territori:

- Situació geogràfica
 - Centre / perifèria
 - Rural / urbà
- Dimensió territorial
 - > 20.000 habitants
 - < 20.000 habitants
 - Extensió territorial
 - Dispersió territorial
- Demarcacions territorials
 - Barcelona: Districtes
 - Tarragona
 - Lleida
 - Girona
 - Terres de l'Ebre
 - Catalunya Central
 - Alt Pirineu i Aran
- Abast del PDC
 - Pla de Barri
 - Pla Ciutat
 - Agrupacions de municipis

4. Tècnics/es Comunitaris/es:

- Ens que contracta
 - Ajuntament
 - Empresa pública
 - Empresa privada

- Associacions
- Associació de Veïns
- Entitats
- FAVIBC
- Dedicació
 - Hores setmana
 - Dedicació exclusiva o parcial (per dedicació a altres projectes)
- Sou (net i brut)
- Durada contracte
 - De 6 a 24 mesos
 - Més de 24 mesos
- Tipus de contracte (Administratiu, Tècnic,...)
- Titulació del tècnic (Diplomatura, Llicenciatura, Mòdul de Formació)

5. Inici del PDC:

- > 10 anys
- > 5 anys
- > 2 anys
- > 1 any
- Menys d'1 any

6. Moment del procés:

- Acord de col·laboració
- Diagnòstic
- Creació del grup comunitari
- Planificació del procés comunitari i definició col·lectiva d'objectius, mecanismes d'avaluació
- Creació de l'estructura operativa
- Intervenció participativa
- Revisió
- Aturat

7. Diagnòstic:

- Si

- No
- Rediagnòstic
- Actualitzat / desfasat
- Complert / parcial

8. Elaboració diagnòstic:

- Universitat
- Empresa
- Els propis tècnics comunitaris

9. Tipologia dels usuaris:

- Autòctons
- Immigrants
- Europa de l'Est
- Infants i joves
- Gent gran
- Dones
- Homes

10. Partners:

- Ajuntaments
- Entitats
- Fundacions
- Generalitat
- Consells Comarcals
- Ministeris

11. Captació d'altres recursos:

- Subvencions d'altres administracions
- Empreses
- Premis
- Aportacions socis
- Campanyes

12. Estructura organitzativa del PDC:

- Tècnics del PDC: nº, hores de dedicació.
- Responsable del PDC: nº, hores de dedicació
- Administratius del PDC: nº, hores de dedicació
- Equip comunitari: agents que hi participen.
- Rotació de tècnics al PDC
- Forma de treball comunitari: en equip / individual.

13. Ubicació seu PDC:

- Local social propi entitat
- Local en un equipament municipal
- Local en un equipament de la Generalitat
- Local cedit per l'Ajuntament
- Estat del local (tamany, qualitat, recursos, etc.)

14. Difusió del PDC:

- PDC amb logo
- PDC amb web
- PDC amb edicions de material divers
- Altres

15. Àmbits d'actuació del PDC:

- Actuació en un sol àmbit
- Actuació de dos a cinc àmbits
- Actuació de més de cinc àmbits

16. Altres projectes al territori coincidents amb els PDC:

- Pla Educatiu d'Entorn
- Llei de Barris
- Plans Integrals
- Plans de Millora Municipal
- Altres
- Grau de coordinació entre els projectes al territori.
- Adaptació / accés del PDC als projectes del territori

Atesa la quantitat de criteris i a fi i efecte de poder fer una selecció dels PDC que haurien de formar part de les primeres avaluacions participatives –incloses en la fase de pilotatge posterior a la elaboració d'aquest Pla Marc-, es va dissenyar aquest quadre. En ell es creuen els tres criteris que els diferents membres del grup de treball van considerar com més diferenciadors a l'hora de categoritzar i tipificar els PDC's.

AGRUPAMENT PLANS DESENVOLUPAMENT COMUNITARI			3. TIPOLOGIA DE TERRITORI:													
			Situació geogràfica i dimensió territorial				Demarcacions territorials						Abast del PDC			
			> 20.000 habitants		< 20.000 habitants		BCN: Distr.	Tarrag.	LLei-da	Giro-na	Terres Ebre	Cat. Cent.	A.Pirin Aran	Pla Barri	Pla Ciutat	Agrup. muni
			C	P	R	U	C	P	R	U						
1. VIA DE FINANÇAMENT:	Concurs Públic de gestió															
	Subvenció	Ordinària														
		Extraordinària														
	Convenis amb ens locals:	Ajuntaments														
Consells Comarcals																

C = Centre / P = Periferia / R = Rural / U = Urbà

5. Inici del PDC:	> 10 anys
	> 5 anys
	> 2 anys

Figura 3 CRITERIS CLAU PER SELECCIONAR ELS PDC

5

Linies de futur

El Pla Marc d'Avaluació Participativa elaborat s'emmarcava, en la proposta inicialment presentada pel Grup d'Anàlisi de Polítiques Educatives i de Formació (GAPEF) de la Universitat Autònoma de Barcelona al Departament

de Governació i Administracions Públiques en un marc de treball més ampli. L'estructura general d'aquell marc era la següent:

- FASE 1: Disseny del Pla Marc d'Avaluació Participativa
- FASE 2: Difusió del Pla Marc d'Avaluació Participativa
- FASE 3: Disseny, elaboració i validació dels procediments, tècniques i instruments d'avaluació participativa.
- FASE 4: Formació pels tècnics que han de facilitar o donar suport als plans comunitaris per a desenvolupar l'avaluació participativa.
- FASE 5: Desenvolupament dels processos d'avaluació participativa dels Plans comunitaris.

L'informe presentat respon a la Fase 1 del procés i la sessió pública de "10 anys de Plans Comunitaris" que es celebrarà properament correspon a la Fase 2.

Caldria a continuació iniciar les Fases 3, 4 i 5 que que, tal i com inicialment s'havia pensat, haurien de començar amb un un pla pilot de desenvolupament de l'AP en un nombre definit de PDC's per a passar, posteriorment, a la seva generalització al conjunt dels PDC.

6 Bibliografia

ADAMSON; D.; BROMILEY, R. (2008): Community empowerment in practice: Lessons for Communities First. Joseph Rowntree Foundation; York, UK.

- AUBEL, J. (2000): Manual de evaluación participativa del programa. Involucrando a los participantes del programa en el proceso de evaluación. Edita: Catholic Relief Services y Child Survival Technical Support. Maryland; US.
[En línea: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACH758.pdf]
- CHECKOWAY, B; RICHARDS-SCHUSTER, K. (2003): Youth participation in community evaluation research. American Journal of Evaluation. Vol.24, N°1, pp 21-33 [En línea: Versión en español <http://ssw.umich.edu/public/currentProjects/youthAndCommunity/pubs/spanishParticipatory.pdf>]
- CLAROS, E.; HERNÁNDEZ, L. Y KAARIA, S. (2004): Seguimiento y evaluación participativa: una alternativa para los grupos de base. Centro Internacional de Agricultura Tropical; Colombia [En línea: <http://www.ciat.cgiar.org/iir/s&ep.htm>]
- KAUL, M.; MAHLALELA, X.; DEGMAN, S.; ADAMS, M.K. (2006): Participatory Monitoring and Evaluation of community- and faith-based programmes. Core Initiative. [En línea: http://www.coreinitiative.org/Resources/Publications/PME_manual/PME_manual.pdf]
- DÍAZ-PUENTE, J.; YAGUE, J.; ALFONSO, A. (2008): Building evaluation capacity in Spain. A case study of rural development and empowerment in the European Union. Evaluation Review. Vol. 32, N° 5, pp. 478-506.
- ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR WESTERN ASIA (ESCWA)(2007): Land degradation assessment and prevention: selected case studies from the ESCWA region. United Nations; New York.
- ESTRELLA, M.; GAVENTA, J. (1998): “¿Quién da cuenta de la realidad? Monitoreo y evaluación participativa: revisión bibliográfica.” Documento de trabajo; Institute of Development Studies at the University of Sussex, Brighton, UK. [En Línea: <http://www.ids.ac.uk/ids/bookshop/wp/wp70Span.pdf>]
- GALLEGO, I. (1999): “El enfoque del monitoreo y la evaluación participativa: batería de herramientas metodológicas.” Revista Española de Desarrollo y Cooperación, Madrid, N° 4; pp.1-30.
- GUIJT, I.; GAVENTA, J. (1998): “El seguimiento y evaluación participativos: ¿Cómo aprender del cambio?” Institute of Development Studies at the University of Sussex, Brighton, UK. [En línea: <http://www.ntd.co.uk/idsbookshop/details.asp?id=637>]
- HERRERA, M.; CASTÓN, P. (2003) Las políticas sociales en las sociedades complejas. Ariel: Barcelona

- JORBA, L.; MARTÍ, J.; PARÉS, M. (2007): La qualitat en la participació: Orientacions per a l'avaluació participada. Finestra Oberta N° 51. Edita: Fundació Jaume Bofill, Barcelona.
- LAPERRIÈRE, H.; ZUÑIGA, R. (2007): "Cuando la comunidad guía la acción: hacía una evaluación comunitaria alternativa." *Psicología & Sociedade*, 19 (3) pp. 39-45
- MARCANO, N.; PIRELA, V.; REYES, M. (2004): Propuesta de evaluación participativa para los programas socioeducativos. Encuentro educacional. Revista especializada en educación. Centro de documentación e investigación pedagógica. Universidad del Zulia; Venezuela. Vol. II, N°1, Enero-Abril 2004
- MAYO, M.; ROOKE, A. (2008): "Active learning for active citizenship: participatory approaches to evaluating a programme to promote citizen participation in England." *Community Development Journal*; Oxford University Press ; May 2008; pp. 371-381
- NEWMAN, K. (2008): "Whose view matters? Using participatory processes to evaluate Reflect in Nigeria." *Community Development Journal*; Oxford University Press May 2008; pp. 382-391.
- SHAW, I (1999) *Qualitative evaluation*. Sage Publications: Londres .
- STEVE, O. (2007) "Vignettes of community in action: an exploration of participatory methodologies in promoting community development in Nigeria. *Community Development Journal*; Oxford University Press October (4); pp. 435-449
- ÚCAR, X. ; PONCE, E. (Coord.) (2001) Carmel Amunt: Análisis i propostes de futur per un barri. Ed. Carmel Amunt. Barcelona.
- ÚCAR, X. (2002) "La evaluación de proyectos y procesos de animación sociocultural", pp.249-276. en SARRATE, M.L. (Coord.) *Programas de animación sociocultural* . Universidad Nacional de Educación a Distancia: Madrid.
- UCAR, X. (Coord.); SEGARRA, J.; MAS, LL. (2008) "Investigació participativa per a crear un Pla de Joventut en una comunitat local". pp. 77-101. *Educació social. Revista de intervenció socioeducativa*. N° 39. Mayo –Agosto.
- ZUÑIGA, R. (2000): "La evaluación comunitaria: contextos éticos y políticos." *Cuadernos de trabajo social*; Universidad Complutense de Madrid, N°

Participants dins de la comissió que han elaborat el pla d'aplicació general (PAG):

Departament de Governació i Administracions Públiques

Mónica Badia

Eva Jordà

Marta Jove

Dolors Pedrós

Tècnics/ques de Plans de Desenvolupament Comunitaris

Marta Domènec. Casc Àntic de Barcelona

Gemma Gámez González. FAVIBC

Esther García. Badia del Vallès

Nereida García. El Xup; Manresa

Elena Masanas. Olot

Elisenda Montanyà. Banyoles

Josefa Moreno. El Pinar; Rubí

Anna Pardo. Demarcació Territorial; Tarragona

Silvia Renon. FAVIBC

Universitat Autònoma de Barcelona

Dr. Xavier Úcar. Director de la investigació

Dra. Pilar Pineda. Investigadora principal

Héctor Núñez. Becari

Karla Villaseñor. Col.laboradora